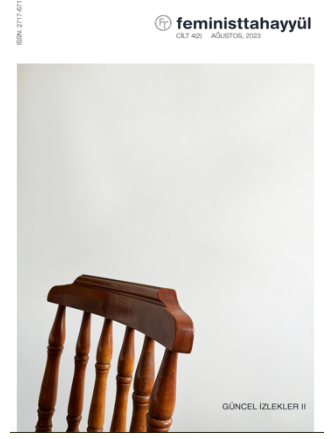

Kadınların Menstrasyon, Çocuk Sahibi Olma ve Annelik Süreçlerinde Ezilme ve Direnme Deneyimleri.

Merve Yılmazbilek

Feminist Tahayyül, 4(2): 365-371.
(Tez Tanıtımı)

Kadınların Menstruasyon, Çocuk Sahibi Olma ve Annelik Süreçlerinde Ezilme ve Direnme Deneyimleri

Merve Yılmazbilek¹

Kadınların Menstruasyon, Çocuk Sahibi Olma ve Annelik Süreçlerinde Ezilme ve Direnme Deneyimleri adlı çalışmam Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı tarafından 2022 yılında doktora tezi olarak kabul edildi. Çalışmamın odak noktası “kadınlığa girişi” sembolize ediyor varsayılan menstruasyon, hamilelik, doğum ve annelik süreçlerindeki kadın deneyimlerini kadın bakış açısından yansıtabilmektir. Araştırmama başlarken beni harekete geçiren, farklı bedenlerdeki anatomik farklılıklara içkin olan kültürel anlamların kadınlar için baskı unsuruna dönüşmesiydi. Bu baskıyı gösterebilmek için menstruasyondan anneliğe uzanan süreçleri incelemeyi tercih ettim.

Feminist sosyal bilimci bir kadın olarak toplumun kadın bedeni üzerinde uyguladığı baskılardan duyduğum rahatsızlık, kadınların bu süreçleri nasıl deneyimlediklerini ve anlamlandırdıklarını anlama, açıklama merakımı doğurdu. Menstruasyonun özellikle kirlilik temsiliyle ötekini işaret etmesi ve diğer yandan da doğurganlık sebebiyle kabul edilebilir oluşu onu karşımıza *abject* olarak çıkarır. Aynı zamanda cinselliğin ve cinsellik üzerine konuşmanın “ayıp” kabul edildiği bir toplumda çocuk sahibi olmakla ilgili sorular ve konuşmalar sıradanlaştırılırken kadının hamile bedeninin kamusal alanda gizlenmesi tercih edilir. Üstelik bu baskı kadının kendi bedenine ve hayatına yabancılaştırılması olarak annelik sürecinde de devam eder. Kadınlar bu durumu kimi zaman annelik kimliği ile öznelliklerinin silinmesi ve

¹ mwervec@gmail.com

nesneleştirilmeleri olarak deneyimlerler. Buna rağmen ataerkil sistem bu baskıyı kadınların birçoğu için gönüllülük ve sevgi temaları üzerinden görünmez kılar.

Çalışmamda kadınların bedenleri üzerindeki baskıya ilişkin deneyimlerini “Ataerkil kapitalizm kadınları bedenleri üzerinden nasıl baskı altına almaktadır?” üst sorusu altında, “Ataerkil kapitalizmin kadınlara uyguladığı baskı mensturasyon, çocuk sahibi olma ve annelik dönemlerinde nasıl gerçekleşmektedir?”, “Bu baskı ve denetim kadınların farklı öznellikleri dikkate alındığında nasıl deneyimlenmektedir?” ve “Kadınların bu baskıyla mücadelesindeki açık veya gizli direnme stratejileri nelerdir?” alt araştırma sorularıyla anlamaya çalıştım. Öncelikle “Ataerkil Sistem, Kadının Doğurganlığı ve Anneliği” başlığı altında feminist yazında yer alan ataerkillik tartışmalarına odaklandım (de Beauvoir, 1976; Delphy, 2012; Eisenstein, 1979; Firestone, 1993; Hartmann, 2006; Millett, 1987; Mitchell, 1975; Walby, 2016; Young, 1990). Bunu yaparken de kadın bedeninin doğurganlık aracılığıyla nasıl baskı altına alındığı tartışmalarını merkeze aldım (Delphy, 2012; Firestone, 1993; Jaggar, 1983; Rich, 1977; Tong, 2009). Ardından baskı, sömürü ve denetim mekanizmalarının kadın bedeniyle kurduğu ilişkiyi “mensturasyonun kontrol kaybına dönüştürülmesi”, “çocuk sahibi olamama”, “çocuk sahibi olurken ataerkilliği yeniden üreten söylem ve pratikler” temaları üzerinden tartıştım. Bu kısımda kadınların bu alanlarda vermiş olduğu mücadelelerden bahsettim. 1970’li ve 1980’li yıllarda Amerika ve Kanada’da başlayan mensturasyon aktivizmini ikinci ve üçüncü dalga feminist hareket içerisinde değerlendirdikten sonra çocuk sahibi olma aktivizminde 1990’lı yıllarda başlayan annelik hareketinin 2000 yılı ile geçirdiği dönüşümü ele aldım. Emzirme meselesini ise bebek sağlığı ve cinsellik temaları altında tartıştıktan sonra Amerika’da başlayan kamusal alandaki emzirme eylemlerine yer vererek bu bölümü noktaladım.

“Türkiye’de Kadın Bedenine Yönelik Politikalar ve Deneyimler” adlı ikinci üst başlık altında ise Türkiye’de Cumhuriyet ilanı öncesi ve sonrasına yer vererek analizimi 2000 yılı ve sonrasında günümüze kadar uzanan süreçte çocuk sahibi olmak ve doğum üzerinden kadınlara yönelen söylemlere ve beden politikalarına kadar getirdim. Osmanlı Devleti’ne odaklanırken

modernleşme çabalarının kadın bedeni üzerindeki düzenlemelerle gerçekleştirilmesinin, ebelik düzenlemeleriyle doğumun uzmanlaşmasının (Balsoy, 2014) ve bunların sonucunda kadınların bedenlerine yabancılaşmasının üzerinde durdum. Türkiye Cumhuriyeti'ne ilişkin incelemem kapsamında 1923 yılından 1950'lere kadar izlenen pronatalist politikalara ve 1960 sonrasındaki antinatalist politikalara yer verdim. 2000'li yıllardan günümüze kadar olan çözümlemem kapsamında ise AKP hükümetinin kullandığı söylemlerle birlikte kadın bedenini pronatalist politikalarla düzenleme çabalarını inceledim.

Kadın deneyimini ve deneyimlerdeki ataerkil güç unsurlarını açıklamak için feminist metodolojilerden duruş kuramı ile yürüttüğüm bu çalışmayı Etik Kurul onayı ile 3 yaş ve altında çocuk sahibi olan 27-41 yaş aralığında farklı meslek gruplarından 21 orta sınıf kadınlara derinlemesine görüşmelerle gerçekleştirdim. 9'u yüz yüze gerçekleşen bu görüşmelerin 12'si Covid pandemisine denk gelmesi sebebiyle çevrimiçi olarak yapıldı. Ses kayıt cihazına kaydettiğim konuşmalarımızı tematik olarak gruplandırarak deşifre edip fenomenolojik ve eleştirel yöntem ile yorumladım. "Menstrasyon", "Çocuk Sahibi Olmak ve Hamilelik", "Doğum", "Annelik" temaları altında birçok meseleyi kadın bilgisi/deneyimi ile açıkladım. Tıp alanının dışında bir değerlendirme yaparak feminist ve sosyolojik bilgi üretimine katkı sağladım.

Çalışmanın bulguları pek çok kadının ortak olarak yaşadığı biyolojik bir olay olmasına rağmen bazı kadın deneyimlerinin kimi zaman doğalın sınırını aşıp mücadele edilmesi, beden ve duygusal olarak kontrol edilmesi gereken bir sürece dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum kadınların toplumsallaşma süreçlerindeki farklılıklara göre değişebildiği gibi çalışma durumu, eğitimi ve statüsü ne olursa olsun birçok kadının menstrasyon deneyiminin utanç öğeleri barındırdığını göstermektedir. Toplumsal normlara göre sonraki aşama gibi görünen çocuk sahibi olmak ise kadın olmak ve anne olmak arasında kurulan bağlantıyla birlikte katılımcı kadınlar için kimliklerini tamamlayan, evlilik sözleşmesi ve aile kurma gibi ilişkiler çerçevesinde baskı oluşturan, gerçekleşmediğinde ise kimlik krizi ve eksiklik duygusuna dönüşebilen bir süreci simgelemektedir. Bu konuda zorluk yaşayan

kadınların başvurduğu yardımcı üreme teknolojileri (YÜT) ise ataerkil kapitalizmin iş birliğiyle birçok kadın için bedensel, psikolojik ve ekonomik baskı kaynağına dönüşmektedir. Uygulanan hormon tedavileri ve iğneler, vajinal yolla yapılan kontroller, cinsel ilişkinin süresi ve zamanının belirlenmesi, tedavinin olumlu sonuç verip vermeyeceği endişesi ve tedavi masrafları kadınlar için stres kaynağı olmaktadır.

Araştırmanın verileri hamileliğin, başlangıcından itibaren “hamile kalmak” ifadesi ile kadını nesneleştiren bir deneyimi işaret ettiğini göstermektedir. Türkiye’de hamilelik kadınları devlet ve özel hastane ikileminde ekonomik bir seçim zorunluluğuna iterken beden mahremiyetiyle ilgili doktor seçiminde toplumsal cinsiyete dair yargıların etkili olduğunu hatta bazen kocalarının² erkek doktora karşı tutumlarının da kimi katılımcıların seçimlerini belirlediğini göstermektedir. Bedendeki çatlaklar, alınan kilo, değişen psikoloji gibi unsurlar ataerkilliğin ideal kadın söylemi ve güzellik algısıyla kadın üzerinde baskı kurarken bunlara farklı anlamlar yüklenmesinin ve bebeğe ulaşma yolundaki birer aşama olarak bakılmasının bu baskıyı hafiflettiği görülmektedir. Hamileliğin tek tipleştirilmesi, deneyimlerin benzer olacağını düşünülmesi, egemen bilgiden farklılaşan hamilelik deneyimlerini kadınlar için baskı unsuruna dönüştürürken; biriciklik düşüncesi, kadınların deneyimlerini birbirleriyle kıyaslamaktansa kendilerine özgü olarak kabul etmelerine dönüşerek bu baskıyı hafifleten diğer bir unsurdur. Katılımcıların deneyimleri ultrason teknolojilerinin kadın bedenini kamusal figüre dönüştürdüğünü, kadın ve bebek arasındaki sınırı muğlaklaştırdığını ve bebeği özneleştirirken kadın bedenini nesneleştirdiğini gösteriyor. Fakat kadınların sadece birkaçının bedensel sınırların ihlalinden rahatsız olduğunu söylemesi bu nesneleştirmeyi içselleştirdiklerini de göstermektedir.

Doğum ve annelik arasındaki bağlantı vajinal doğumun normal sınırını belirlerken sezaryenin normal olmayı temsil etmesi, vajinal doğum gerçekleştiren neredeyse her

² Tezimi yazarken “eş” yerine “koca” ifadesini kullanmamı isteyen Prof. Dr. Yıldız Ecevit hocama teşekkür ederim. Kendisi “karı koca” ifadesinin evlilik sözleşmesine gönderme yaparken “eşin” bu kapsayıcılığa uygun olmadığını belirterek daha doğru bir kullanımı önermiş oldu.

katılımcının iç rahatlığına kavuştuğunu ve kadınların vajinal doğum yapabilmek için (bedenleri uygun olmasa da) suni sancıya saatlerce maruz kalarak acı çekmeyi göze aldıklarını işaret etmektedir. Sezaryen doğum ise çocuklarının her sağlık probleminde kadınların kendilerini suçladığı bir hatırlatıcıya dönüşmektedir. Doğum şekline yönelik tıbbi söylemin tarafsız olmaması, suni sancı gibi konularda kadınların isteklerinin değil doktor otoritesinin yönlendirici olması, doğum anının kutsallığına yapılan vurgu, kocanın doğuma girip girmeyeceğine ilişkin keyfekerde uygulanan hastane politikaları kadınların birçoğu için doğum anında yalnızlık, korku gibi duygulara ya da hissizlik durumuna neden olmaktadır.

Kadınların annelikle ilgili deneyimleri ise birçok katılımcı için anneliğin, kendinden vazgeçip çocuğuna daha fazla ilgi/zaman/para yatırması gerektiğine inanan bir adanmışlığı işaret etmektedir. Kendinden gönüllü olarak vazgeçisi içeren bu süreç anneliği profesyonelleştirerek kadınların kendilerini hep eksik buldukları bir yetememe duygusu üretmektedir. İş yaşamı birçok kadın için çocuğundan zaman çalma hissiyatına dönüşse de bazıları için kendisine vakit ayırma, üretme ve bireyselliğini hatırlama anlamına gelerek anneliğin baskısına direnmenin bir yolu olarak görülmektedir. Bu dönemdeki annelik ve cinsellik çatışmasında kadının bedenine dair bakışı bedenine ne kadar yabancılaşmış yabancılaştığına göre şekillendiği gibi kocaların yaklaşımı da bu baskıyı azaltıp/artırmaktadır.

Çalışmanın en önemli bulgusu ise araştırma çerçevesinde görüşülen kadınların deneyimlerindeki baskıların açıkça görünür olmasına rağmen kadınların baskıyla mücadelelerinin oldukça zayıf ve gizli kalmasıdır. Bir yandan görüşülen kadınlardan birçoğu baskının varlığını kabul ederken sadece birkaç katılımcı bu baskıyı reddetmektedir. Fakat diğer yandan katılımcı kadınların deneyimlerindeki ortaklık baskının varlığını kabul etsinler ya da etmesinler baskıyla birlikte yaşamayı öğrenip uyum sağlayarak onu içselleştirmiş olmalarıdır. Bu durum 2000 yılı sonrası muhafazakâr politikalarla, feminizmin ve yürüttüğü mücadelenin çarpıtılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Geleneksel çizgide annelik ve kutsallık söylemleriyle ev/aile çerçevesinde kurulan kadın kimliği örgütlü bir mücadele içerisinde yer almayı

zorlaştırırken hükümetin feminist mücadeleyi karşıt kutup olarak ilan etmesi de kadınlar üzerinde etkili olmuştur. Katılımcı kadınlardan sadece birinin feminist mücadeleyi (aktif olmasa da) takip etmesi bile mücadele kısmının zayıf kaldığını anlamamıza yardımcı olabilir. Dolayısıyla bu durum aktivizm için de önemli bir rehber niteliğindedir.

Çalışma boyunca elde ettiğim bilgiler mensturasyonun, çocuk sahibi olmanın ve anneliğin ataerkil ideolojinin kültürel inşalarından bağımsız olmadığını göstermiştir. Kadınların bu süreçleri nasıl deneyimledikleri de tahakküm ilişkilerinden bağımsız değildir. Kadınların bu süreçleri özgürce deneyimleyebilmesi için politika ve söylem değişikliğine olduğu kadar feminist bilgiye de ihtiyaçları olduğu açığa çıkmaktadır. Ayrıca teorik bölümü yazarken başvurduğum Türkçe kaynakların oldukça az olması literatürdeki eksikliği gösterirken yabancı kaynaklarının çevirisinin de sınırlı olduğunu not edebilirim. Dolayısıyla yazdığım teorik bölümün bu alana ait tüm kaynakları bir araya getirmesiyle feminist literatüre önemli bir katkı sağladığını umut ediyorum.

KAYNAKÇA

- Balsoy, G. (2014) Geç Osmanlı Öğüt Kitaplarında Kısırlık. *OTAM*, 35: 41-64.
- de Beauvoir, S. (1976) *İkinci Cins: Genç Kızlık Çağı*. Çev. B. Onaran. İstanbul: Payel.
- Delphy, C. (2012) Baş Düşman. Çev. Ş. Ozansü. Acar Savran, G. ve Tura Demiryontan, N. haz. *Kadının Görünmeyen Emegi Maddeci Bir Feminizm Üzerine* içinde. İstanbul: Kardelen: 71-91.
- Eisenstein, Z. (1979) *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*. New York: Monthly Review Press.
- Firestone, S. (1993) *Cinselliğin Diyalektiği*. Çev. L. Salman. İstanbul: Payel.
- Hartmann, H. (2006) *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği*. Çev. G. Aygen. İstanbul: Agora.
- Jaggar, A. (1983) *Feminist Politics and Human Nature*. New Jersey: Rowman ve Littlefield Publishers.
- Millett, K. (1987) *Cinsel Politika*. Çev. S. Selvi. İstanbul: Payel.
- Mitchell, J. (1975) *Psychoanalysis and Feminism*. Londra: Penguin Books.
- Rich, A. (1977) *Of Woman Born: Motherhood As Experience and Institution*. New York: Norton.
- Tong, R. (2009) *Feminist Thought*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Walby, S. (2016) *Patriyarka Kuramı*. Çev. H. Osmanağaoğlu. Ankara: Dipnot.
- Young, M, I. (1990) Beyond the Unhappy Marriage: A Critique of the Dual Systems Theory. Sargent, L. haz. *Women and Revolution* içinde. Bouton: South End Press: 43-70.